

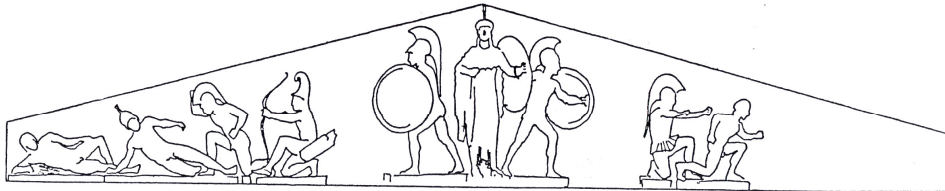
ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΙΟΥΝΙΟΣ 2011

ΑΙΓΙΝΑ – ΜΟΝΑΧΟ – ΜΟΝΑΧΟ – ΝΑΥΠΛΙΟ – ΑΘΗΝΑ

Τα γλυπτά της Αφαιάς στη Γλυπτοθήκη του Μονάχου
και οι Βαυαροί στην Ελλάδα

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Τα γλυπτά και ο Λουδοβίκος

Ομιλήτρια και σημειώσεις: Χρυσή Καραϊωσηφίδου

3 West pediment of the so-called Temple of Aphaia on Aegina. Reconstruction. After E. Schmidt, in 'Da', January 1959, 23

Δυτικό αέτωμα του ναού της Αφαιάς Αθηνάς, σχεδιαστική αναπαράσταση (1959).

Λουδοβίκος της Βαυαρίας. Γεννήθηκε το 1786 στο Στρασβούργο και πέθανε στη Νίκαια το 1868. Μετά την Γαλλική Επανάσταση, η οικογένειά του εγκαταλείπει το Στρασβούργο και ο πατέρας του, δευτερότοκος πρίγκιπας της δυναστείας των Wittelsbach, ανακηρύσσεται κληρονόμος του δουκάτου Pfalz Bayern. Λίγα χρόνια μετά, ανεβαίνει στον θρόνο του Μονάχου. Ο ίδιος ο Λουδοβίκος γίνεται βασιλιάς το 1825 κι αντιμετωπίζει μεγάλες δυσκολίες, γιατί προσπαθεί και επιτυγχάνει να συνδυάσει την παράδοση με τις θέσεις ενός σύγχρονου συστήματος διακυβέρνησης. Αυτό οφείλεται στην ιδιαίτερα προσεγμένη μόρφωση που έχει πάρει, η οποία τον βοηθάει να γίνει ένας προικισμένος μονάρχης, που θα κάνει πολλές μεταρρυθμίσεις στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα.

Απόκτηση της συλλογής ρωμαϊκών και ελληνικών αρχαιοτήτων

Το 1804, σε ηλικία 18 ετών, ο Λουδοβίκος κάνει ένα πολύμηνο ταξίδι στην Ιταλία, ένα ταξίδι που θα αποτελέσει την αφετηρία για την μεταστροφή του σε παθιασμένο λάτρη της κλασικής τέχνης. Στην Βενετία βλέπει την «Ηβη», ένα έργο του γλύπτη Κανόβα (Antonio Canova), που αποτελεί ορόσημο στην εν γένει γλυπτική αλλά και συνδυαστικό κρίκο με την αρχαία τέχνη. Μετά από ολιγοήμερη παραμονή στη Ρώμη, συνεχίζει το ταξίδι του στη Νάπολη κι επισκέπτεται την αρχαία Ποσειδωνία, όπου έρχεται για πρώτη φορά σ' επαφή με την αρχαία ελληνική τέχνη και συνθέτει ένα ποίημα το οποίο τελειώνει με τη φράση « θα προτιμούσα να ήμουν Έλληνας παρά διάδοχος του θρόνου». Η παραμονή του στην Ιταλία και η συναναστροφή του με γλύπτες, ποιητές, ζωγράφους, είναι καθοριστική για την εξέλιξη του νεαρού διαδόχου.

Είναι η εποχή που, εξ αιτίας των Ναπολεόντειων πολέμων, πολλοί πλούσιοι αναγκάζονται να πουλήσουν τις συλλογές τους, ενώ άλλοι, κατ' εντολή εμπόρων τέχνης, ψάχνουν για αρχαία και τα πουλούν σ' εξευτελιστικές τιμές. Αυτή την εποχή, λοιπόν, ο Λουδοβίκος γνωρίζει την αρχαία τέχνη και αρχίζει

να συγκεντρώνει τα πρώτα κομμάτια της Συλλογής του. Όμως, λόγω των περιορισμένων οικονομικών του, αγοράζει έργα δευτερεύουσας σημασίας καθώς αυτοί που του τα προμηθεύουν δεν είναι και άριστοι γνώστες της αρχαίας τέχνης. Όταν όμως παντρεύεται το 1810, λόγω της μεγάλης προίκας από την γυναίκα του, αποκτά οικονομική ευχέρεια και δυνατότητα να διαθέσει περισσότερα χρήματα για τη Συλλογή του. Γνωρίζει, επίσης, έναν νεαρό ζωγράφο και γλύπτη, ικανό και προικισμένο, τον Martin Wagner, στον οποίο αναθέτει την αγορά έργων. Ο Βάγκνερ τριγυρνάει στη Ρώμη, στα παλάτια των ευγενών, ψάχνει στους εμπόρους τέχνης και στους γλύπτες τι υπάρχει για πούλημα και ενημερώνει τον Λουδοβίκο με λεπτομερείς περιγραφές και σκίτσα των ίδιων των αντικειμένων, της κατάστασής τους και υπολογίζει τα έξοδα μεταφοράς τους. Δίνει, δηλαδή, πλήρη αναφορά στον Λουδοβίκο που βασίζεται αποκλειστικά πάνω του, καθώς ο Βάγκνερ είναι πολύ ικανός στις διαπραγματεύσεις και στο παζάρεμα τιμών. Έτσι, αγοράζονται ύστερα από πολύχρονες διαπραγματεύσεις μερικά ρωμαϊκά γλυπτά σε πολύ καλή κατάσταση.

Το 1810, στο ιστορικό Καφέ Γκρέκο της Ρώμης, μια παρέα καλλιτεχνών, αρχιτεκτόνων και συγγραφέων – επηρεασμένη από το κλασικό έργο των Stuart and Revett *The Antiquities of Athens*– κάνει σχέδια για ένα ταξίδι στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα. Επικεφαλής της ομάδας είναι: ο βαρόνος Haller von Hallerstein

από τη Νυρεμβέργη και ο Otto von Stackelberg. Ο Λουδοβίκος αλληλογραφεί με τον Hallerstein και του δίνει εντολή να αγοράσει αρχαία έργα, χρηματοδοτώντας, μάλιστα και μέρος της παραμονής του στην Ελλάδα.

Στην Αθήνα συναντούν τον Βρετανό αρχιτέκτονα Charles Cockerell, ο οποίος είχε έλθει επίσης για να μελετήσει τις αρχαιότητες. Πολλές

πληροφορίες για την κατάσταση στην οθωμανική Αθήνα τους δίνει ο Γάλλος πρόξενος Fauvel, παθιασμένος ερευνητής και συλλέκτης έργων τέχνης.

Την άνοιξη του 1811, η ομάδα των ταξιδευτών αποφασίζει να επισκεφτεί την Αίγινα για να ερευνήσει τον ήδη γνωστό

σαν ναό «του Πανελληνίου Διός», όπως λεγόταν τότε ο ναός της Αφαιάς Αθηνάς. Αφού έφτασαν στο νησί, συνέχισαν τον δρόμο τους μέχρι τον ναό από τον οποίο σώζονταν 14 κίονες της ανατολικής πλευράς και μερικοί της δυτικής. Τα υπόλοιπα αρχιτεκτονικά μέλη κείτονταν στο έδαφος από σεισμό. Όλα τα ερείπια ήταν σκεπασμένα από θάμνους και δέντρα.

Αφού καθαρίστηκε ο χώρος, ξεκίνησε η ανασκαφή και ο ζωγράφος Linkh ζωγράφιζε τα διάφορα κομμάτια, ενώ ο Cockerell μελετούσε την ανωδομή του ναού. Η ανακάλυψη ενός μαρμάρινου μέλους τούς προξένησε ιδιαίτερη εντύπωση, καθώς ο ίδιος ο ναός ήταν κατασκευασμένος από ασβεστόλιθο. Το κομμάτι αυτό απεικόνιζε το κεφάλι ενός πολεμιστή που φορούσε κράνος.

Συνέχισαν πυρετωδώς την ανασκαφή, ανακαλύπτοντας περισσότερα τμήματα από αγάλματα, τα οποία έπρεπε μάλλον να ανήκουν στα αετώματα του ναού. Λόγω του μεγάλου αριθμού των ευρημάτων, αποφασίστηκε από τους ανασκαφείς η μεταφορά τους στην Αθήνα το συντομότερο δυνατόν, καθ' ότι, μάλιστα, η ανασκαφή αφύπνισε το ενδιαφέρον των τουρκικών αρχών, οι οποίες άρχισαν να εγείρουν αξιώσεις επί των ευρημάτων. Ύστερα από σκληρά παζάρια, συμφωνήθηκε να πάρουν οι τουρκικές αρχές το ποσό των 800 πιάστρων –ποσό που αντιπροσώπευε την αξία των γλυπτών σε ασβέστη. Έτσι, **από το λιμανάκι της Αγίας Μαρίνας μεταφέρθηκαν τα ευρήματα στην Αθήνα** σε ένα νοικιασμένο σπίτι. Εκεί, κυρίως ο αρχαιοδίφης Fauvel ήταν αυτός που αναγνώρισε το θέμα των παραστάσεων, δηλαδή σκηνές μάχης από τον Τρωικό πόλεμο, που προκάλεσαν μεγάλο ενθουσιασμό σ' όσους τα είδαν, ενώ ο ίδιος ο Fauvel έκανε μερικά γύψινα αντίγραφα για τη συλλογή του.

Η αξία των ευρημάτων ήταν πολύ μεγάλη, γεγονός που οδήγησε τους ανασκαφείς, ύστερα κι από συμβουλή του Fauvel, να υπογράψουν ένα συμφωνητικό μεταξύ τους ότι θα πουλούσαν τα γλυπτά ως ένα ενιαίο σύνολο. Το θέμα βέβαια ήταν σε ποιόν! Ο Hallerstein ενημέρωσε αμέσως με γράμμα τον Λουδοβίκο, ενώ ο Fauvel και ο Cockerell αντίστοιχα τις δικές τους κυβερνήσεις. Η απόφαση των ανασκαφών ήταν **να πουληθούν τα γλυπτά σε δημοπρασία**. Ως ημέρα του πλειστηριασμού ορίστηκε η 1η Νοεμβρίου του 1812 και ως κατώτατη τιμή τα 70.000 φιορίνια, ενώ ο αγοραστής έπρεπε να πληρώσει αμέσως το ¼ της τελικής τιμής.

Ο επικείμενος πλειστηριασμός ανακοινώθηκε σε όλες τις μεγάλες ευρωπαϊκές εφημερίδες, καθορίστηκε δε ως **τόπος του πλειστηριασμού η Ζάκυνθος**, νησί που κατείχαν οι Άγγλοι εκείνη την εποχή, ώστε να αποφευχθούν περαιτέρω διεκδικήσεις από τους Τούρκους. **Τα γλυπτά μεταφέρθηκαν από την Αθήνα στο λιμανάκι του Πόρτο Γερμενού (στον Κορινθιακό κόλπο) και από εκεί με πλοίο στην Ζάκυνθο**.

Ο Λουδοβίκος έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον για την αγορά τους και ανέθεσε στον αντιπρόσωπο του, τον Wagner, να ασχοληθεί με αυτό το θέμα. Όταν όμως, ύστερα από πολλές περιπέτειες, έφτασε ο Wagner στη Ζάκυνθο, πληροφορήθηκε από τον Hallerstein ότι τα γλυπτά, ύστερα από επιμονή του Cockerell, είχαν μεταφερθεί στη Μάλτα εξ αιτίας του φόβου του για εισβολή των Γάλλων στο αγγλοκρατούμενο νησί. Παρόλα αυτά, ο πλειστηριασμός θα γινόταν στη Ζάκυνθο, πράγμα που δεν γνώριζε ο Άγγλος αντιπρόσωπος, με αποτέλεσμα να παρουσιαστεί την 1η Νοεμβρίου στη Μάλτα, ενώ ο Cockerell και ο Foster σίγουροι για την απόκτηση των γλυπτών έλειπαν σε ταξίδι στη Σικελία. Οι μόνοι ανταγωνιστές του Λουδοβίκου ήταν οι Γάλλοι, οι οποίοι πρόσφεραν 130.000 φράγκα, με τον όρο η παράδοση να γίνει στη Μασσαλία, όπου θα γινόταν και η πληρωμή.

Αλλά η περιπέτεια των γλυπτών της Αφαιίας συνεχίζεται. Λόγω του αγγλογαλλικού πολέμου η μεταφορά των γλυπτών γινόταν επικίνδυνη και δεν υπήρχε καμία εγγύηση ότι θα έφθαναν ασφαλώς στη Γαλλία. Ο Wagner, ως εκπρόσωπος του Λουδοβίκου, πρόσφερε 135.000 φράγκα και υπέγραψε ένα συμβόλαιο με τον όρο ότι θα ετίθετο σε ισχύ μόνο όταν ο ίδιος έβλεπε τα αντίγραφα των έργων στην Αθήνα, για να πεισθεί αυτοπροσώπως για την καλλιτεχνική τους αξία. Πράγματι, πήγε στην Αθήνα, είδε τα αντίγραφα, που είχε φτιάξει ο πρόξενος Fauvel για τη δική του Συλλογή, και πείστηκε για την οριστική αγορά τους. Οι Γάλλοι όμως εγείρουν αξιώσεις, προβάλλοντας τον

ισχυρισμό ότι η κατοχύρωση των γλυπτών έγινε πολύ αργότερα από την ορισμένη ημερομηνία και ότι οι διοργανωτές του πλειστηριασμού φέρθηκαν μεροληπτικά υπέρ του Wagner υπό την επιρροή του Hallerstein. Από την άλλη μεριά, οι Άγγλοι δεν θέλουν να παραδώσουν τα γλυπτά, τα οποία μάλιστα φορτώνονται σε πλοίο με προορισμό την Αγγλία. Τελικά το πλοίο υποχρεώνεται να επιστρέψει στο λιμάνι.

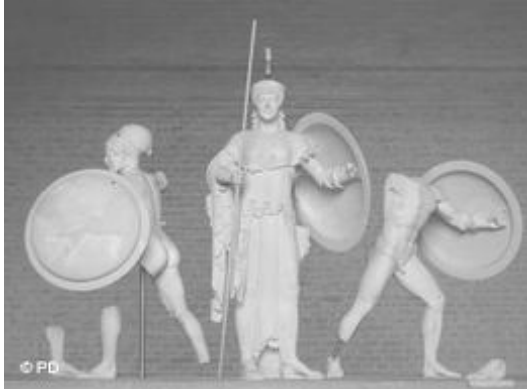
Όλη αυτή η ιστορία κράτησε πάνω από δύο χρόνια. Έτσι, μόλις **το 1815, έγινε η μεταφορά των αιγινίτικων γλυπτών κατ' αρχήν στη Ρώμη. Εκεί ξεκινάει η δεύτερη φάση της περιπέτειάς τους, δηλαδή η συμπλήρωση και αποκατάστασή τους** από τον Δανό γλύπτη Thorwaldsen, ύστερα από εντολή του Λουδοβίκου. Η προσπάθεια αυτή ήταν πολύ δύσκολη και παρουσίαζε πάρα πολλά προβλήματα, διότι δεν ήταν δυνατό να ξεκαθαριστεί η θέση των αγαλμάτων στο αέτωμα και, επιπλέον, υπήρχαν πολλοί κορμοί, χέρια και πόδια που έπρεπε να τοποθετηθούν στα τεμαχισμένα αγάλματα. Την άνοιξη του 1818, κατά την διάρκεια ενός ταξιδιού του στη Ρώμη, ο Λουδοβίκος κατάφερε να θαυμάσει τις αποπερατωμένες πλέον γλυπτές συνθέσεις του ναού της Αίγινας, οι οποίες, τελικώς, έφθασαν στο Μόναχο μόλις το 1827.

Η κατασκευή της Γλυπτοθήκης

Η ιδέα της κατασκευής ενός οικοδομήματος που θα περιελάμβανε τις συλλογές των έργων τέχνης ανάγεται στις αρχές του 19ου αιώνα, ενώ μέχρι τότε όλος αυτός ο καλλιτεχνικός πλούτος ανήκε στη βασιλική οικογένεια. Ο Λουδοβίκος οραματίζεται έναν ναό της τέχνης, που θα γινόταν γνωστός πέρα από τα στενά όρια της Βαυαρίας και θα είχε σαν πρότυπο τα αρχαία οικοδομήματα. Προκηρύσσει, μάλιστα, και διεθνή διαγωνισμό για την κατασκευή του κτιρίου, στον οποίο παίρνουν μέρος πολλοί αρχιτέκτονες, μεταξύ των οποίων και ο Leo von Klenze, που κατορθώνει να γίνει ο ευνοούμενος αρχιτέκτονας του βασιλιά.

Η Γλυπτοθήκη είναι ουσιαστικά ένα μείγμα ελληνικής και ρωμαϊκής τέχνης με εντυπωσιακά προπύλαια και με εσωτερική αυλή γύρω από την οποία ανοίγονται οι διάφορες αίθουσες. Τα μεν προπύλαια θυμίζουν τα Προπύλαια της αθηναϊκής Ακροπόλεως, σε ιωνικό όμως ρυθμό, ενώ οι εσωτερικές αίθουσες με τα τόξα και τους θόλους ανάγονται στα ρωμαϊκά οικοδομήματα. Η διακόσμηση στο εσωτερικό ήταν εντυπωσιακή. Όλοι οι τοίχοι πάνω από ένα ορισμένο ύψος ήταν ζωγραφισμένοι, ανάλογα με το περιεχόμενο των αιθουσών, με σκηνές από την ελληνική και τη ρωμαϊκή μυθολογία. Δυστυχώς όμως, λόγω της καταστροφής που υπέστη η Γλυπτοθήκη κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο, όλες εκείνες οι υπέροχες τοιχογραφίες χάθηκαν. Ενδιαφέρουσα είναι και η ονομασία που δόθηκε στο κτίριο. Ο Λουδοβίκος θέλησε να βρει μία λέξη που να χαρακτηρίζει ακριβώς αυτό το οικοδομήμα και το περιεχόμενό του και, εφόσον η γερμανική γλώσσα δεν διέθετε κάποια τέτοια λέξη, έψαξε την ελληνική και την λατινική γλώσσα. Η λέξη μουσείο που εμπεριέχει τη λέξη μούσα δεν του ταίριαζε, γιατί εδώ επρόκειτο για έργα γλυπτικής. Επηρεασμένος, λοιπόν, από λέξεις όπως «βιβλιοθήκη» και

«πινακοθήκη», συνέθεσε μια καινούργια λέξη. Κατά την άποψή του το όνομα «Γλυπτοθήκη» ήταν το πιο ταιριαστό για το συγκεκριμένο οικοδόμημα. Τα εγκαίνια της Γλυπτοθήκης με τα περίφημα γλυπτά της Αφαιάς έγιναν εντέλει το 1830. Όμως, μολονότι η είσοδος ήταν ελεύθερη, οι επισκέπτες που ήρθαν ήταν ελάχιστοι.

Κατά την διάρκεια του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, η Γλυπτοθήκη του Μονάχου υπέστη πάρα πολλές ζημιές. Ολόκληρες αίθουσες γκρεμίστηκαν και οι τοιχογραφίες καταστράφηκαν. Η αποκατάσταση του κτιρίου κράτησε πολλά χρόνια και μόλις **το 1972 άνοιξε πάλι τις πύλες της** για το κοινό, στη καινούρια της μορφή.

Μπροστά από τη Γλυπτοθήκη εκτείνεται η **πλατεία του Βασιλέως / Königsplatz**, που περιβάλλεται από την Γλυπτοθήκη, το Μουσείο των Κρατικών Συλλογών Αρχαιοτήτων και τα Προπύλαια. Το όνειρο του

Λουδοβίκου ήταν με αυτές τις μνημειακές κατασκευές να δημιουργήσει ένα είδος «αγοράς» κατά τα αρχαία πρότυπα.

Τα Προπύλαια χτίστηκαν μεταξύ 1854–1860, σε δωρικό ρυθμό και έχουν ως πρότυπο τα Προπύλαια της Ακροπόλεως. Χτίστηκαν προς τιμή του γερμανικού στρατού,

αλλά αργότερα αφιερώθηκαν στον Αγώνα της ανεξαρτησίας των Ελλήνων και στον Βασιλιά της Ελλάδας.

Antikensammlung-Museum

Το 1838, μπήκε ο θεμέλιος λίθος σε αυτό το κτίριο κορινθιακού ρυθμού, το οποίο έχει οκτώ κίονες στην πρόσοψη που στηρίζουν το αέτωμα που παρουσιάζει την Βαυαρία ως προστάτιδα και οδηγό των Καλών Τεχνών. Πάνω από το αέτωμα, ο φοίνικας συμβολίζει την αναγέννηση της Βαυαρίας, ενώ τις άκρες κοσμούν λιοντάρια. Κατασκευάστηκε από τον Georg Friedrich Ziebland ως κτίριο εκθέσεων τεχνών και βιομηχανικών επιτευγμάτων, συμπληρώνοντας έτσι τον χώρο που δημιουργήθηκε από τον Leo von Klenze σαν ένα είδος αρχαίας αγοράς. Χρησιμοποιήθηκε για μερικά χρόνια ως χώρος έκθεσης των βασιλικών συλλογών αρχαίων αντικειμένων και από το 1919 ως Εθνική Πινακοθήκη.

Αφού έμεινε για περίπου δυόμιση δεκαετίες μετά τον Πόλεμο ερειπωμένο, ανοικοδομήθηκε και, **από το 1967, χρησιμοποιείται ως Μουσείο των Εθνικών Συλλογών Αρχαιοτήτων.** Περιλαμβάνει τις πλούσιες συλλογές της

ελληνικής κεραμικής, δείγματα χρυσοχοΐας και μικρά αντικείμενα από πηλό και μπρούτζο.

Η μεγάλη Συλλογή των Αγγείων ανήκε και αυτή αποκλειστικά στον Λουδοβίκο, ο οποίος άρχισε να συλλέγει αγγεία το 1824, ένα χρόνο πριν ανακηρυχθεί βασιλιάς της Βαυαρίας. Μέσα σε λιγότερο από δύο δεκαετίες, κατόρθωσε να την κάνει μία από τις καλύτερες συλλογές αρχαίων αγγείων.

Άρχισε να συλλέγει ελληνικά αγγεία μεγάλης καλλιτεχνικής αξίας, αγοράζοντας έργα που βρέθηκαν σε ελληνικούς τάφους στον Ακράγαντα (στην Ιταλία) και λίγο αργότερα, με τη συμβολή του Wagner, αγόρασε εκατοντάδες αττικά αγγεία και πολλά ετρουσκικά. Αυτή η Συλλογή του Λουδοβίκου, μαζί με παλαιότερες συλλογές που ανήκαν στη βασιλική οικογένεια, αποτέλεσαν το υλικό της έκθεσης αρχαίας μικροτεχνίας.

Η Συλλογή των Αγγείων ανήκει στις σημαντικότερες του κόσμου. Εδώ, αντιπροσωπεύονται εξαιρετικοί ζωγράφοι όπως: ο Άμασις, ο Εξεκίας, ο Ανδοκίδης, ο Φιντίας, ο Ευφρόνιος, ο Ευθυμήδης, ο «ζωγράφος του Βερολίνου», ο «ζωγράφος της Πενθεσίλειας», ο Δούρις, ο Βρύγος, ο Λυδός και πολλοί άλλοι.

Στη συνέχεια, βέβαια, αυξήθηκε ο αριθμός των αντικειμένων από δωρεές σημαντικότητας συλλογών. Κατά την διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου, τα αντικείμενα υπέστησαν μεγάλες φθορές, κυρίως τα αγγεία, και χρειάστηκαν πάρα πολλά χρόνια, μεγάλη εμπειρία και πολύς κόπος για την αποκατάστασή τους.

Με την κατασκευή αυτών των τριών κτιρίων, ο Λουδοβίκος κατόρθωσε να πραγματοποιήσει την επιθυμία του, δηλαδή να μετατρέψει το Μόναχο σε «Αθήνα του Βορρά». Ο ίδιος, όμως, ενώ στην αρχή της βασιλείας του διαπνεόταν από φιλελεύθερες ιδέες, το 1830, την χρονιά των εγκαινίων της Γλυπτοθήκης, με αφορμή επαναστατικά γεγονότα, καταργεί συνταγματικούς θεσμούς και η διακυβέρνησή του γίνεται ολοένα και πιο αυταρχική. Δημιουργούνται έντονοι και συνεχείς πολιτικές αναστατώσεις που οδηγούν την πολιτική του σε αδιέξοδο. Το 1848, οδηγείται σε παραίτηση υπέρ του γιού του Μαξιμιλιανού.

Μετά την εκθρόνισή του, και εγκαταλελειμμένος από την ερωμένη του Λόλα Μοντέζ, ο Λουδοβίκος ζει απομονωμένος, αφοσιωμένος στα φιλολογικά και συγγραφικά του ενδιαφέροντα. **Το 1868, πέθανε στη Νίκαια της Γαλλίας.**

X.K.

4 East pediment of the so-called Temple of Aphaia on Aegina. Reconstruction. After Furtwängler, *Aegina* (1906)

Ανατολικό αέτωμα του ναού της Αφαίας Αθηνάς, σχεδιαστική αναπαράσταση (1906).